

Predgovor

Tekstovi u ovoj knjizi nastajali su u razdoblju od 1996. do 2009. godine. Objavljivani su uglavnom u knjigama – izvještajima nastalim na temelju empirijskih istraživanja. Glavni poticaj njihovu ponovnom objavljivanju bio je argument mojih kolega da je dobro imati na jednome mjestu barem neke radove iz ruralne sociologije, jer da je to znanstvena disciplina koja u Hrvatskoj izumire; doista, sve manje je ruralnosocioloških istraživanja, sve manje je aktivnog interesa da se selo istražuje i promišlja kao strateški važan prostor, sve je više onih koji misle da o selu sve znaju, dapače da znaju što je za selo najbolje. Problem bi bio mnogo manji da upravo takvi ne odlučuju o seoskoj budućnosti. A o tome kako je hrvatskom selu danas, s kojim se temeljnim razvojnim problemima susreće, zašto nesnalaženje u koncipiranju napretka seoskog svijeta ostavlja teško nadoknadive demografske, komunikacijske, prometne, infrastrukturne, gospodarske, kulturne i svake druge manjkove, nešto će čitatelj naći u ovoj knjizi. Selo i seoski prostor najvrednije je što Hrvatska posjeduje, pa je teško razumjeti kako je moguće tako kontinuirano neodgovorno upravljati tim razvojnim resursom. Objektivno, višestruke su mogućnosti razvoja ruralnog prostora i one bi trebale biti velik izazov i zadatak kao i poziv projektantima njegova razvitka.

Nepotrebno je dokazivati očigledno: Zagreb i tri makroregionalna središta privlače većinu stanovništva, gospodarstva, kulturnih projekata i medijskog interesa, pa se već na rubovima njihovih regija oblikuje periferija koju karakterizira manjak razvojnih pretpostavki, počevši prije svega od demografskih i infrastrukturnih. Osobito je indikativna za njihov ukupni položaj nerazvijenost gospodarske strukture. Radi se pretežito o područjima ruralnih obilježja, slabijeg stupnja urbanizacije, s prevladavajućim malim naseljima, koji svoje specifičnosti ne uspijevaju artikulirati na razvojno prikladan način. I stoga kontinuirano zaostaju, povećavajući razlike prema urbanom segmentu hrvatskoga društva – na svoju štetu. Proces već traje predugo, obuhvaća velike teritorije manje-više svih naših regija, sve teže je osigurati nužne uvjete za promjene. Među tim uvjetima osobitu važnost pridajemo osvješćivanju zajedničke sudbine sela i grada i nužnosti njihove integracije na razini strateških nacionalnih razvojnih projekata. Jer bez razvijenog sela i ukupnog ruralnog prostora nema ni razvijene Hrvatske.

Iako se proteklih pola stoljeća osobito u razvijenim europskim zemljama (u pojedinim znatno prije) promijenio pristup selu i naročito seoskom prostoru, u nas to nije imalo osobitog odjeka. Naš pogled na selo još uvijek se zadržava u davno napuštenom uskom okviru sintagme »selo i poljoprivreda«. Ni u praksi hrvatske ruralne politike nije se odmaknulo daleko od tog poistovjećivanja. U tom

nemodernom pristupu leže i neki od razloga nerazvijenosti (osobito prostorno neravnomjerno raspoređene razvijenosti) velikog dijela hrvatskog teritorija.

Selo u modernizacijskim procesima ne mora nužno biti gubitnik ako mu se priđe na primjeren način, s dobro odabranim ciljevima i razvojnim načelima. Ali kako nije tako bilo niti je tako sada, onda u većini hrvatskih ruralnih krajeva, uključujući periferijske male gradove koji bi trebali biti potpora ruralnoj okolini, kvaliteta života pada; smanjuje se mogućnost zaposlenja, školovanja, zdravstvenih usluga; funkcije se udaljavaju od sela, a kao glavni razlog većinom se navodi (moderna) racionalizacija. Strukturiranje hrvatskog seoskog prostora se mijenja: sela su (prosječno) sve manja, sve ih je više napuštenih, mreža srednjih i malih gradova ne uspijeva osigurati minimalan potreban društveni standard seoskom stanovništvu. U selu mladi sve rjeđe ostaju, još se rjeđe doseljavaju. S druge strane, veći gradovi i metropola još uvijek privlače useljenike. Na jednoj strani, dakle, nacionalni prostor se prazni, a veći hrvatski gradovi koncentriraju aktivnosti i stanovništvo unutar svojih administrativnih granica ili barem u svojem gravitacijskom prostoru.

Uvidi u teorijske radove i prakse nama bliskih zemalja sugeriraju nužnost cjelovita pristupa revitalizaciji ruralnog svijeta. Veliki razvojni zaostatak hrvatskih ruralnih sredina, osobito u nekim područjima, iziskuje, osim interdisciplinarnih znanja, mnogo strpljivosti, vremena i novca.